

סיפור חיים - משה צ'שלה

משה צ'שלה, נולדתי ב-1.4.1919, א' בניסן תרע"ט, בעיר קראשניק שבפולין. שם הורי כפי שנקראו בכינויים - חמיה'לה ושיינדל צ'שלה.

היינו 7 אחים שמתוכם ניצלנו רק אני ואחי פישל. שאר אחיי היו: טובה ומרים - אחיותי הגדולות, דוד, זלמן ומאיר - אחיי. יהיה זכרם ברוך.

היינו משפחה מבוססת. היה ברשותו בית גדול וחנות מכולת גדולה. היינו מביאים הרבה סחורות מלובלין והסביבה וכולם היו קונים אצלנו, יהודים וגויים גם יחד. בתור ילד הייתי עוזר בחנות בכל מיני דברים שונים. כמו כן, היה לנו מונופול לממכר טבק בעיר וחנות נוספת לממכר אלכוהול שאבי נתן את ניהולה לאחותי ובעלה.

היינו משפחה די ידועה בקראשניק, במיוחד בזכות אבי שהיה איש נכבד וידוע בקהילה בזכות מעשיו הטובים. בתור ילד הייתי חבר בתנועת הנוער פרחי אגודת ישראל. אני זוכר שהיינו שרים שירים ועושים פעילויות בנוגע לארץ ישראל. למרות כל האהבה לארץ לא חשבנו על עלייה ארצה כי המצב היה כל כך טוב בפולין ולא שיערנו שתהיה כזאת שואה. לא היה חסר לנו כלום. למדתי בחדר עד גיל הבר מצווה ולאחר מכן בבית מדרש. במקביל הייתי עוזר גם בחנות.

אני זוכר את היום שהגרמנים נכנסו לקראשניק זה היה ב-12.9.39. ראינו אותם מהחלון והיה פחד ואימה בכל העיר. הגרמנים נכנסו רכובים על אופנועים ובהתחלה יצאנו לברך אותם בכניסה והם עשו הצגה כאילו הם נחמדים וזרקו לנו סוכריות. ישר לאחר מכן החלו לתפוס אנשים ברחוב למחנה עבודה ולהתעלל ביהודים ברחובות.

נס מספר 1 – נס המפתח:

אבא שלי התחבא כל אותה תקופה בעליית הגג מהפחד. לאחר מכן כולם כבר קיבלו צו למחנה עבודה. התפקיד שלי היה להיות הסוס שמושך את העגלה. באותה תקופה איבדתי גם כן את השמיעה באחת האוזניים מרוב מכות שקיבלתי שם. מחנה עבודה זה היה עדין פתוח באותה תקופה והייתי חוזר כל יום הביתה.

אחי פישל, הגדול ממני, היה חייל בצבא הפולני. בדיוק כשפרצה המלחמה הוא היה אמור להשתחרר. באותו הזמן ראיתי חיילים שלפי התג היו בגדוד של אחי ועברו בקראשניק. שאלתי אותם אם הם יודעים לשלום אחי פישל. אחד אמר לי שנהרג ואחר אמר לי שנפל בשבי הרוסי, כל אלה היו שמועות.

לפני המלחמה הייתי בקשר מכתבים עם אחי והייתה לי כתובת של משפחה אצלה היה מתארח בהיותו חייל. משפחה זאת הייתה בעיר לודמיר במחוז ווהלין, אז פולין תחת כיבוש רוסי.

כשהתחילה המלחמה כבר לא הייתה תקשורת ואי אפשר היה לשלוח או לקבל דואר ולא ידעתי מה קורה איתו. לאחר חצי שנה במחנה עבודה ברחתי.

החלטתי שני דברים - קודם כל לברוח, להציל את עצמי ואולי אני אמצא גם את אחי. הודעתי להורים שאני עוזב, כמוכן שהם היו נגד ודאגו מאוד אבל החלטתי לברוח בכל זאת.

נס מספר 2 - תחנת הרכבת:

קניתי כרטיס לרכבת אך באותה תקופה כבר היו עושים בעיות ליהודים ואי אפשר היה לנסוע. גויה אחת, לקוחה שלנו מהחנות, זיהתה אותי שאני יהודי והלשינה עליו לחייל גרמני ששמר בתחנת רכבת והוא העיף אותי מהרכבת בבעיטה.

היה לי מזל, פתאום הגיעה כרכרה עם אישה עשירה עם סל גדול, ראיתי מרחוק שהיא צריכה עזרה ומיד תפסתי את אחת הידיות ועזרתי לה להעלות אותו לרכבת. עברנו לרכבת במעבר מיוחד כי כנראה האישה הייתה מפורסמת וכך לא בדקו אותנו. ביחד עם הסל קפצתי אני לתוך קרון המסע.

עם רכבת זו הגעתי עד ללובלין ומשם הייתי צריך להמשיך הלאה.

לא נתנו לי להיכנס לתחנת הרכבת בגלל שאני יהודי, אז ניסיתי לחפש דרכים אחרות. ראיתי בחוץ עגלון עם עגלה וסוסים, שאלתי אותו אם יוכל להסיע אותי תמורת כסף. העגלון בתגובה הביא לי הצלפה עם השוט בידו וגירש אותי.

בסופו של דבר הסתדרתי באמצעות אוטובוסים ועגלות במשך כמה ימים עד שהגעתי לעיר של אחי.

אני זוכר כשנפגשנו זה היה מאוד מרגש והוא היה מופתע לראותי.

דבר ראשון ששאל אותי זה - איך בבית?? עניתי לו שהמצב לא טוב. הוא אמר לי - אני אתן לך תמונה ומכתב שתמסור להורים ותחזור חזרה הינה לפגוש אותי. אני ואחי תכננו שבמקרה הכי גרוע אם הגרמנים יגרשו את היהודים, נקים בית בצד רוסי ויהיה להם לאן לבוא.

לא שיערנו בחלומות הכי גרועים שלנו שיכולה לקרות כזאת שואה.

קבענו תאריך בו ניפגש חזרה, במידה ולא אגיע - יבוא הוא חזרה הביתה לקראשניק.

הרבה אנשים ברחו מצד גרמניה לצד רוסייה. אף אחד לא רצה לברוח ההיפך ולכן היה קשה לחזור.

התוכנית שלי הייתה לחזור לקראשניק ואז תכף חזרה לצד רוסיה. משמר הגבול הרוסי תפס את כל הפליטים שרצו להיכנס לרוסיה והחזיר אותם באמצעות סירה לגבול. הלכתי בכוונה ליד הגדר כדי שיתפסו אותי ושיקרתי שאני רוצה להגיע לצד רוסיה. שומרי הגבול תפסו אותי והעלו אותי על סירה יחד עם עוד עשרות פליטים. כל הפליטים היו עצובים, בכו וצעקו כי נתפסו ואני העמדתי פנים כי בתוכי שמחתי וכך הצלחתי לחזור.

נס מספר 3- העגלון:

במקרה היו איתי עוד שני חבר'ה מקראשניק שגם כן חזרו. עברנו את הגבול, הגענו בלילה, היה הרבה בוץ. פתאום אנחנו רואים עגלון עם עגלה וסוסים שקועים בתוך הבוץ. העגלון קרא לנו לעזור ואנחנו אמרנו לו שאנחנו מוכנים בתמורה שייקח אותנו בלילה לביתו ובבוקר יסיע אותנו לכביש, לא ידענו בכלל איפה אנחנו נמצאים. הוא סירב בהתחלה, אך לא הייתה לו ברירה והוא הסכים. אני זוכר ישנו אצלו בדיר ביחד עם החזירים. שילמנו לו גם כסף ובבוקר הוא הסיע אותנו. את שאר הדרך לקראשניק עשיתי כבר באוטובוסים ועגלות כי היה מסוכן לנסוע ברכבות.

הגעתי לקראשניק, מסרתי את המכתב והתמונה להורים. הם צעקו ובכו למה לא בא גם פישל. לקחתי כסף ומעיל חם לאחי ויצאתי מיד. זו הייתה הפעם האחרונה שראיתי את הוריי.

נס מספר 4- הפגישה עם אחי:

בדרך חזרה לאחי עברתי בעיר גדולה בשם לייבוב, שם התגורר מכר של המשפחה (בן של השכן מקראשניק) אשר התחתן עם בת המקום. עברתי אצלו בדרך להגיד שלום ולנוח. הוא שאל אותי לאן אני נוסע ועניתי לו ללודמיר אל אחי. אני כנראה לא שמתי לב לתאריך ואיחורתי ביום אחד את היום שקבעתי להיפגש עם אחי. אחי ראה שאני לא מגיע ויצא לכיווני. הנס הגדול היה שגם אחי עצר בדרך אצל אותו מכר וכך נודע לו שבדיוק אני בדרכי אליו. הגעתי לבית בלודמיר איפה שאחי היה גר, ראיתי שאיננו ורציתי מיד לברוח. המזל היה שבעל הבית עיכב אותי ואמר לי להישאר עוד יום לנוח בביתו. אחי ששמע כי אני בדרך אליו חזר מיד חזרה ללודמיר וכך נפגשנו בנס גדול! לו לא היינו שנינו עוצרים אצל אותו מכר היינו מאבדים אחד את השני! איזה מזל מה שנקרא!

לאחר שנפגשנו אני ואחי פישל השכרנו דירה באותה העיר לודמיר. אז עוד היה ניתן להשכיר דירה ליהודים. באותה תקופה הצטרף אלינו ג'סי, ביריש אדלשטיין, בעלה של אחותי טובה. הוא ברח גם כן, לא זוכר איך מצא אותנו. בשנת 1941 כאשר היטלר התנפל גם כן על רוסיה נאסר על הפליטים לגור 30 ק"מ בשטח שבין גבול רוסיה-גרמניה ולכן נאלצנו לעזוב את העיר הזו. הלכנו לרכבת כדי להיכנס יותר לעומק צד רוסיה אך לא הורשנו לרדת בשום תחנה כי זאת הייתה תקופה קשה בכל מקום ולא יכלו לקלוט פליטים. אני זוכר שבמהלך נסיעה זו קיבל הגיס ביריש "קריזה" של געגועים הביתה לאישה ולילדים והחליט להסתובב ולנסוע חזרה אל הצד הגרמני. נודע לי לאחר מכן כי שילם 1000 זלוטי על מנת לחזור לקראשניק, שם נספה יחד עם כל המשפחה. יהי זכרם ברוך.

אני ואחי פישל המשכנו ונסענו עד שהגענו לעיירה קטנה בשם מחלישקה אשר היו בה הרבה יהודים, תושבי המקום. אני זוכר משפט שנחקק בזיכרוני שאותו אמרה לי אישה אחת- "היום אתה פליט, מחר אני אהיה פליטה". תושבי העיירה קיבלו אותנו הפליטים לבתיהם, כל פליט למשפחה אחרת. אני זוכר כי היינו עשרה פליטים יהודים. אני התאכסנתי אצל יהודי אחד עשיר, אופה, דתי עם כיפה שחורה. הוא נתן לי חדר לבד עם כניסה נפרדת ואוכל והכול בחינם. הוא היה איש טוב. שם גם הכרתי בחורה בשם ציבייה, בת של שוחט, היינו ממש חברים, אפילו באתי אליה הביתה והכרתי את משפחתה.

אחי התאכסן אצל משפחה אחרת, באותה העיירה.

אני זוכר פעם אחת בלילה כאשר ליוויתי אותה לביתה, התעכבנו קצת בחוץ בשביל לדבר ופתאום עברו 2 משאיות חיילים, בכל משאית חמישה חיילים עם רובים וכידונים. באותו הרגע לא שיערתי כי קרה משהו אך עוד באותו הלילה נשמעו דפיקות על דלתי וכאשר פתחתי את הדלת ניצבו מולי חייל רוסי ואיתו יהודי קומוניסט מלווה. הקומוניסט הוביל אותנו אליו. הרוסי אמר לי כי הוא מחפש נשק וערך חיפוש אצלי בחדר. אני התפלאתי מה לי ולנשק? אך חיפשו שלא מצאו כלום. לאחר מכן אמר לי החייל כי אבוא איתו. אני לא אשכח כי אמר לי ברוסית: "עוד מעט תחזור", אך לא חזרתי. משם הובלתי לחדר משטרה של הרוסים. כשהגעתי כבר היו עוד פליטים כמוני ישובים על הרצפה ונאסר עלינו לדבר אחד עם השני. הדאגה הגדולה שלי הייתה- איך אחי ימצא אותי??? בסופו של דבר כל עשרת הפליטים הובאו לשם ובניהם גם אחי. העברנו את הלילה ישנים כולם על שולחן גדול בבית המעצר.

בבוקר הביאו כל אחד לחקירה נפרדת. החוקר שאל אותנו כל מיני שאלות ובסופו של דבר האשים אותי למרבה האירוניה כי אני מרגל גרמני! התעצבנתי מעצם העובדה- "ייתכן שיהודי הוא מרגל גרמני???" אך לא היה אפשר לערער על הקביעה בשום צורה. משם הועברנו לבית סוהר גדול בשם "אושמאניה", היה ידוע שמי שנכנס לשם- נעלם.

הופרדנו כל הפליטים אחד מהשני לתאים נפרדים, לא אשכח את האדים שיצאו מכל תא מרוב החום שהיה שם. בכל תא היו 80 איש בערך וכולם ישנים על דרגשים אחד על השני. לא היה לי אפילו דרגש לישון עליו וכמובן שהופרדתי מאחי. לאחר מספר חודשים בכלא זה הועברנו לכלא בסיביר.

ללא משפט קיבלתי פסק דין לכלא למשך 3 שנים. אפילו לא ידעתי במה בדיוק אני מואשם.

בכלא בסיביר היו תנאים קשים מאוד, עבדנו עבודת פרך קשה, בקור 40- מעלות בקירוב, ללא לבוש, אוכל וגם ללא מקום לישון. ישנו על הארץ שכובים על סדין דק אך משהו בכל זאת בתוכי לא וויתר. הרבה מתו מטיפוס ומחלות אך השתדלתי לשרוד גם את זה.

המזל היה, כאשר היטלר התנפל גם על צד רוסיה ב-1941 היה צורך בחיילים ללחום נגד הגרמנים ונעשה הסכם בין צ'רצ'יל ראש ממשלת אנגליה, סטאלין הרוסי וגנרל צ'יקורסקי הפולני ע"מ לשחרר את כל הפולנים בסיבירייה כדי לארגן צבא (צבא בנות ברית) שיילחם בגרמנים. וכך, ב-1941 שוחררתי מסיביר כדי להתארגן לצבא אנדרס.

המחנה הצבאי ישב באוזבקיסטן, שהייתה אז שייכת לרוסים. אני זוכר שהפולנים במחנה היו אנטישמיים וביקשו להרע ליהודים בכל מיני דרכים. באחת הדרכים הם עשו זאת בכך שהוציאו את היהודים מכל הגדודים בשביל לעשות בריגדה יהודית נפרדת. היו כל מיני חוקים אנטישמיים בניהם נאסר עלינו לדבר ביידיש. בסופו של דבר הבריגדה היהודית הייתה הטובה ביותר. המחנה היהודי היה מסודר מאוד ונחשב לרמה גבוהה ובשל כך הוחלט לפרק אותנו ולהחזיר אותנו לשאר הגדודים.

דוגמה נוספת, כאשר הוחלט להמשיך את הלחימה בגרמנים ולצאת מרוסיה לפרס לקחו את כל היהודים לוועדה רפואית בשביל לשחרר אותנו מהצבא. זאת נעשה ע"מ להעניש את היהודים שלא נוכל לצאת מרוסיה. המצב ברוסיה היה קשה מאוד והיה עדיף להישאר בצבא. ואכן, שיחררו אותי מהצבא, נתנו לי כרטיס רכבת ואמרו לי תיסע חופשי לאן שתרצה. ופה קרה לי נס נוסף...

נס מספר 5- הפגישה השנייה עם אחי:

הלכתי לרכבת וחייתי ללא מטרה והרכבת לא הגיעה. העברתי את הלילה ברכבת ממשיך לחכות. כמו כן, לא ידעתי מה קורה עם אחי, האם שוחרר גם כן או לא. המזל היה שנודע לאחי כי שוחררתי והוא בא לרכבת לחפש אותי. למרבה המזל לא הספקתי לעלות על רכבת וכך נפגשנו שוב פעם במקרה! אחי לא שוחרר מהצבא אך כל חייל יכול היה לקחת עימו בן משפחה אחד מקרבה ראשונה כמלווה וכך אני הצטרפתי אליו לפרס.

יצאו 2 רכבות לפרס. האחת של חיילים והאחת של משפחות החיילים. הייתי הילד היהודי היחיד ברכבת. אני זוכר מקרה שבו התמזל מזלי פעם נוספת, לפני שהרכבת יצאה הייתה וועדה רפואית ששלחה את המלווים להביא אישור טבילה מהמקווה (כנראה כדי שנהיה נקיים וללא מחלות לנסיעה), הלכתי עם שתי נשים פולניות למקווה אבל הם שילמו כסף במקום וכך קיבלנו כולם את האישור.

הנסיעה לפרס ארכה מספר חודשים. קודם הגענו לעיר נמל בשם *פחלוי* ומשם נסענו לטהרן למחנה הצבאי. הנסיעה נעשתה באמצעות רכבת ואוניה. כל אותו זמן לא ראיתי את אחי.

החיילים לא עצרו בטהרן וישר המשיכו לארץ ישראל. אני עצרתי בטהרן, תקופה קצרה חייתי בתור אזרח, אני זוכר שמכרתי כל מיני דברים לפרנסתי. אני זוכר שהלכתי לבית כנסת גדול ביום כיפור וגם התארחתי אצל משפחה יהודית מידי פעם.

פתאום קיבלתי הזמנה מהצבא הפולני לוועדה רפואית, לא יודע איך הצליחו למצוא אותי. למרבה האירוניה אני רואה בדיוק את אותו הקפטן שבזמנו שיחרר אותי מהצבא. שאלתי- "למה אז שחררת אותי ועכשיו אתה רוצה אותי בחזרה?" הוא ענה לי בציניות- כי אז הייתי חייל לא טוב. כמובן שזה בגלל שהוא היה אנטישמי. מאז ועד 1943 הייתי שוב חייל בצבא אנדרס.

ב-1943 הגעתי לארץ ישראל בתור חייל. עברנו דרך עיראק, סוריה ולבנון. בעיראק עצרנו במשך כמה חודשים למטרת תרגילים וכו'. אני זוכר שאת חג הפסח העברתי אצל משפחה יהודית בבגדאד שב-עיראק. כמו כן זיכרון נוסף מתקופה זו הוא ששמענו בעיראק הרבה מוזיקה ערבית ואהבתי את זה, כבר התרגלתי אפשר לומר.

בלבנון היינו כל הזמן בפעילות, עשינו תרגילים עם הצבא הוודי, כל מיני דימויים של מלחמה. תרגלנו את זה בהרי לבנון, אני זוכר משם את עצי הדובדבן היפים. סה"כ הייתה תקופה טובה בצבא כי לפחות גם היה מה לאכול.

הגעתי לארץ ישראל ברכבת מלבנון לחיפה ב-1943.

כשהגעתי לחיפה התקשרתי לאברהם אדלשטיין, אח של גיסי בייריש, שהיה כבר בארץ עוד מלפני המלחמה. היה לו "סנטיפקט" לעלות לארץ מטעם מפלגת בית"ר. (חולק ע"י הסוכנות היהודית באותה תקופה). חיפשתי את הטלפון שלו בספר טלפונים ומצאתי. הוא בא מידי לרכבת לפגוש אותי. מידי שאלתי אותו לשלומי של פישל אחי ומה קורה איתו. פישל התגורר גם כן בחיפה ותפקד כנוטר.

פישל הגיע לפגוש אותי והיה מאוד מרגש לראות אותנו לאחר כל הזמן הזה, במיוחד לאחר כל המקרים שאני ופישל נעלמנו אחד לשני ואז הצטלבו דרכינו בחזרה.

חצי שנה הייתי בארץ בתור חייל, שירתי בחיל רגלי. המחנה הצבאי היה בצומת בילו ליד רחובות. ביום האחרון לפני היציאה של הצבא מהארץ לכיוון מצריים ביקשתי אישור לצאת לראות רופא. הכנתי את עצמי לבריחה מהצבא והתכונן היה שיום לפני העזיבה של הצבא אני אברח וכך לא יוכלו להתעכב למצוא אותי. היו עוד חבר'ה לפני שברחו אבל ברוב במקרים מצאו אותם. הכרתי אישה אחת במקור מלובלין שהתגוררה ברחובות וכך כל פעם הייתי מביא לה ציוד שתשמור בשבילי ליום הבריחה. כשברחתי היא הביאה אותי לתחנת אוטובוס ברחובות ומשם לקחתי אוטובוס לת"א. בת"א הייתה לי משפחה שהכרתי

מקראשניק והם אירחו אותי. נתתי להם כסף, 3 לירות שטרלינג שבזמנו היו כל המשכורת החודשית שלי. הם קנו לי בגדים מכף רגל ועד ראש.

לאחר מכן התחבאתי בבני ברק אצל משפחה נוספת שהכרתי עד שהצבא גם כן יצאו מהארץ.

כשהצבא יצא מהארץ כבר יכולתי להסתובב חופשי, עברתי לת"א ופתחתי שם בסטה לפרנסתי ברחוב רמב"ם - פינת נחלת בנימין ומכרתי גופיות, תחתונים וכל מיני "שמונצ'ס". עד 1948 הייתי רווק וגרתי בדירה משלי בשכונת מונטיפיורי והתפרנסתי מהמכירות בבסטה.

ב1948 הכרתי את אלה, אשתי כיום, אשר הגיעה תחילה באוניית אקסודוס לחופי חיפה. משלא הורשו להיכנס ארצה גורשו חזרה דרך צרפת לגרמניה. לאחר מכן עלתה ארצה שוב באוניה בשם "רנדמיק פארק" כחלק מחברי הקיבוץ בגרמניה ובהגיעה ארצה נכנסה לבית חלוצות לנשים בודדות בחיפה.

ברגע הכרזת העצמאות, ה' באייר, היה זה יום שישי והתארחתי אצל אחי שהיה כבר נשוי. שמעתי ברדיו שבן-גוריון הולך להכריז על המדינה. מיהרתי מיד לשדרות רוטשילד שם היה ביתו של דיזינגוף ראש העיר הראשון של ת"א. חגגנו בריקודים ובשמחות.

לאחר מכן הערבים התנפלו עלינו ופרצה המלחמה. שירתי בצבא במשך שנה מ 1948 עד 1949. הייתי במחנה עין-שמר בתפקיד אפסנאי. כמו כן במהלך השירות נפצעתי מרסיס ברגל מפצצת מרגמה שנורתה על הבסיס. גם פישל אחי היה חייל ושירת בחיל התותחנים.

הבסיס של אחי היה צפונה מחיפה ופעם אחת כשחזרתי מביקור אצלו עברתי בחיפה ופתאום ראיתי את אלה ברחוב, בחורה יפה ועולה חדשה. שאלתי אותה איזה שאלה והמשכנו לדבר, ומאז לא עזבתי אותה. ביקרתי אותה בבית חלוצות מספר פעמים ולאחר חודש-חודשיים עברה אלה לת"א ובמרץ 1949 התחתנו. בדצמבר 1949 כבר נולדה בתנו הראשונה- זהבה.

באותה תקופה התחלתי לעבוד בחנות כולבו תנובה. מכרנו שם כל מה שהיה צריך והכול רק תוצרת תנובה. אותה תקופה הייתה "תקופת הצנע" וכולם קנו מוצרים באמצעות פנקסים עם נקודות.

לאחר פתיחת שוק הכרמל וסיום תקופת הצנע פשט המקום את הרגל ופוטרתי.

לאחר מכן התקבלתי לעבודה בנמל ת"א ובהמשך בעקבות פתיחת נמל אשדוד עברנו לאשדוד בשנת 1965. לאחר עבודה במשך 25 שנה בנמל התפטרתי בגיל 60 ויצאתי לפנסיה.

בשנת 1952 ו1959 נולדו שני בני הנוספים נחמיה וישראל וכיום יש לי גם 8 נכדים ו-7 נינים

החל משנת 1989 התחלתי להתנדב במוסד לביטוח לאומי ולאחר מכן גם בבית האבות באשדוד.

בהמשך התווספו מקומות נוספים בהם התנדבתי, כגון: האגודה למען החייל, האגודה למלחמה בסרטן ועמותת יד שרה.

אני מנסה להמשיך וללכת בדרך שבה אבי נהג, לעזור ולתרום לקהילה ומקווה להמשיך כך עוד הרבה שנים!

נכתב ע"י: מירה צ'שלה